

УДК 338.1: 631.11

Калуцький І.Ф.,
д.с.-г.н., професор кафедри екології і рекреації
Якубів В.М.,
д.е.н., професор кафедри обліку і аудиту
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
Бесенюк М.І.,
старший науковий співробітник
Прикарпатська державна сільськогосподарська
дослідна станція Інституту сільського
господарства Карпатського регіону НААН

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрно-економічних відносин у державі сільськогосподарські підприємства перебувають у складному фінансово-економічному становищі. На фоні малочисельних ефективно функціонуючих агрохолдингів, більшість сільськогосподарських підприємств працюють низькорентабельно, а часто й збитково. Тому, актуальною є розробка реальних стратегічних напрямів покращення існуючого стану сільського господарства та діючих агроформувань у ньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам забезпечення стратегічного розвитку сільського господарства та сільськогосподарських підприємств присвячено праці таких науковців як: В. Андрійчук, І. Баланюк, О. Бородіна, В. Геєць, Ю. Губені, Я. Жаліло, А. Лісовий, М. Малік, В. Месель-Веселяк, В. Юрчишин та ін. Разом з тим, невирішеними залишаються проблеми розробки методологічно-організаційної бази забезпечення стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування науково-методологічних аспектів та стратегічних орієнтирів у організації ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. При розробці стратегії ефективного розвитку сільськогосподарських підприємств, передусім, необхідно обґрунтувати суть, значення та методологічні основи загального процесу стратегічного планування.

Дослідженню сутності дефініції «стратегія» присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, спочатку цю категорію використовували у військовій сфері, звідки вона генетично виникла. У перекладі з грецької «strategia» означає «stratos» – військо і «ago» – веду. У цьому аспекті дане поняття ототожнювали з військовим мистецтвом, яке займається питаннями підготовки, планування і ведення військових операцій [1].

У процесі розвитку менеджменту як науки американські дослідники запозичили термін «стратегія» з військової сфери, зберігаючи його сутнісні ознаки. Так, М. Портер під цією категорією розумів спосіб реакції на зовнішні можливості і загрози, внутрішні сильні і слабкі сторони [2, с. 33-36].

Повне поглинання аналізованого поняття в економічну науку, зокрема в менеджмент, спостерігається в наступних визначеннях, а саме: І. Ансофф тлумачив стратегію як спосіб установлення цілей для корпоративного, ділового і функціонального рівнів управління [3, с. 26-27]. Подібне розуміння спостерігається у Г. Мінцберга – як «послідовна, погоджена та інтегрована структура управління рішень» [4, с. 68].

Таким чином, обидва дослідники повністю відокремили категорію «стратегія» від її першопочаткового призначення, наділивши її характеристиками структурованості у процесі прийняття і досягнення управлінських рішень.

Важливий вклад у розвиток стратегічного планування здійснив А. Томпсон, який визначив стратегію як «набір дій і підходів щодо досягнення заданих показників діяльності» [5, с. 42-47]. У цьому аспекті акцентується увага на чіткій плановий і конкретний характер стратегії як інструменту досягнення поставлених цілей.

Всупереч попередньому автору, Г. Мольтке надав даному терміну ще більшої значимості, визначивши його як «еволюцію первинної керівної ідеї відповідно до обставин, які постійно змінюються» [5, с. 36]. Тобто, цим Г. Мольтке підкреслив важливу функцію управлінця – реактивність на зміни зовнішнього середовища, відійшовши від можливості всеохоплюючого планування.

Сутнісно відмінний підхід у тлумаченні «стратегії» визначено у Ф. Котлера, який під стратегічним

плануванням розуміє “управлінський процес створення і підтримки стратегічної відповідності між метою і потенціальними можливостями” [6, с. 538]. Відомий маркетинголог Ф. Котлер у такому баченні поєднав необхідність досягнення мети та наявність обмежених ресурсів.

Подібної думки дотримується О. Шубін, вважаючи, що стратегія – це “напрямок діяльності підприємства, заснований на сполученні ресурсів і компетенції організації, що має на меті одержання конкурентних переваг на ринку” [7, с. 470-471].

Укладач економічної енциклопедії С. Мочерний під стратегією підприємства розуміє “узагальнену модель дій, спрямованих на досягнення мети через розподіл, координацію та ефективне використання ресурсів; система правил і способів реалізації стратегічної концепції розвитку підприємства” [8, с. 483].

За визначенням К. Васківської та І. Сембай “стратегія місцевого розвитку завжди є лише окремою концепцією розвитку, яка може дати певне уявлення про майбутнє” [9, с. 144-145].

У сучасній вітчизняній та зарубіжній науці і практиці відомо багато планів розвитку підприємництва, зокрема стратегії концентрованого, інтегрованого, диверсифікованого росту, скорочення виробництва та ряд інших. Проте, враховуючи специфіку діяльності аграрних підприємств, їх сучасний стан актуальною є побудова системного плану розвитку таких суб’єктів господарювання.

Для забезпечення розробки реальної, корисної і конкурентоспроможної стратегії у роботі поставлено мету – побудова інноваційної стратегії під якою розуміємо інтегрований, системний план дій, спрямований на досягнення довгострокової мети і завдань розвитку об’єкта, що ґрунтується на новому, відмінному від попередніх підході до побудови, організації і реалізації, для забезпечення вищої в порівнянні з аналогами результативності.

Проблема формування інноваційної стратегії полягає у тому, що такий план дій повинен характеризуватися, передусім, двома визначальними параметрами:

- новизною за методикою побудови, тобто організаційна складова, яка передбачає інноваційність форми;

- новизною окресленої мети, завдань, пріоритетів і заходів, тобто сутнісна складова, що пов’язана з новачістю внутрішнього змісту.

Обґрунтування системної науково-прикладної стратегії розвитку об’єкта є важливим складним процесом, що обмежується критеріями реальності у просторі і часі, корисності суспільству та ефективності організатору [10, с. 25-26].

У цьому відношенні Я. Жаліло, комплексно вивчаючи сутність та принципи побудови економічної стратегії держави, відзначив три основні аспекти стратегічного управління [11, с. 26-27]: можливості системи, тобто визначення реалістичності завдань і відповідності наявним ресурсам; врахування та встановлення особливостей зв’язків між елементами системи; визначення наявних загроз здійснення економічної стратегії та об’єктивних її обмежень.

На сучасному етапі становлення аграрних відносин в Україні актуальним є обґрунтування інноваційної стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств, тобто такої, що є якісно новою і орієнтована на новітні впровадження.

Ще одним вагомим аспектом у формуванні управлінських планів розвитку певних суб’єктів господарювання є врахування психологічних чинників. Важливість такого аспекту висвітлена у працях Нобелівського лауреата з економіки Д. Канемана, що проводив дослідження в області ефективності ухвалення управлінських рішень.

У найзагальніших рисах розглядувана нами інноваційна стратегія спрямована на забезпечення збалансованого розвитку села, селянства і сільського господарства. При цьому, основним інструментом досягнення такої мети є ефективне становлення діяльності аграрних підприємств.

На основі здійсненого аналізу та узагальнення наукових поглядів і підходів до ідентифікації ключових понять досліджуваної тематики, а також запропонованих нами уточнених тлумачень, можна обґрунтувати внутрішню сутність найбільш загальної основної досліджуваної категорії.

Таким чином, враховуючи сукупність найсуттєвіших ознак і характеристик, під стратегією ефективного розвитку сільського господарства розуміємо інтегрований, новітній за формою, змістом і результативністю план дій, спрямований на забезпечення гармонійного руху системи виробничо-господарських відносин від нижчого рівня до вищого, в результаті чого відбувається циклічна кількісно й якісно врівноважена зміна внутрішніх складових функціонування суб’єктів господарювання і зв’язків між ними, шляхом удосконалення та формування нових прогресивніших форм діяльності в інтересах підприємців, села, селянства і країни.

У процесі обґрунтування стратегії збалансованого розвитку сільськогосподарських підприємств важливим є на підготовочному етапі визначити найважливіші методологічні засади побудови такої стратегії, оскільки це буде фундаментом як в процесі формування, так і в процесах організації і реалізації її на практиці.

Тому, з усієї сукупності науково-методологічних основ забезпечення збалансованого розвитку сільськогосподарських підприємств на сучасному етапі виділено такі найважливіші елементи:

- 1) збалансований розвиток аграрного підприємництва є одним з важливих забезпечуючих факторів у налагодженні сільського зростання та ефективного функціонування й утвердження інших

важливих виробничих і невиробничих сфер;

2) соціальна орієнтація розвитку аграрних підприємств, сільського господарства та сільських територій;

3) стратегічна цілеспрямованість у забезпеченні збалансованого розвитку аграрних підприємств;

4) цілісність і системність розвитку аграрних підприємств у сільському зростанні;

5) комплексність дослідження особливостей функціонування та напрямів перспективного становлення аграрних підприємств;

6) системність організації стратегічного планування та обґрунтування наукової ідеології збалансованого розвитку аграрних підприємств.

Висновки з дослідження. Таким чином, з метою досягнення гармонійного розвитку села, сільського господарства та селянства загалом, у статті зосереджено увагу на стратегічні орієнтири збалансованого розвитку аграрних підприємств. Саме вони є однією із забезпечуючих ланок у процесі сільського зростання. На сучасному етапі розвитку відносин на селі, важливим є утвердження сільськогосподарського підприємництва на якісно вищому рівні функціонування як осередку соціально-виробничої системи.

З цією метою запропоновано розробити і реалізувати комплексну інноваційну стратегію, що базується на засадах практичності, реальності та результативності. При цьому важливою умовою налагодження збалансованого розвитку сільського господарства та сучасних аграрних підприємств з погляду мікросистеми, що діє в мезо-, макро- та мегасередовищах, є врахування особливостей їх функціонування та регулювання діяльності на різних рівнях тобто на регіональному, загальнодержавному та міжнародному.

Література

1. Стратегія розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Стратегія розвитку](http://uk.wikipedia.org/wiki/Стратегія_розвитку).

2. Портер М. Стратегія конкуренції / М. Портер, Е. Майкл ; пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. – К. : Основи, 1998. – 390 с.

3. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; сокр. пер. с англ.; науч. ред. и авт. предисл. Л. И. Евенко. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.

4. Минцберг Г. Школы стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстренд, Дж. Лэмпел ; пер. с англ. ; под ред. Ю. Н. Каптуревского. – С. Пб.: Питер, 2000. – 336 с.

5. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии / А.А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд ; пер. с англ. ; под ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.

6. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер. – С. Пб.: АО "Корунс", 1994. – 1240 с.

7. Шубін О. Стратегічне управління як основна частина системи менеджменту підприємства / О. Шубін // Журнал Європейської економіки. – 2003. – № 4. – С. 468-479.

8. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр "Академія", 2001. – 848 с.

9. Васьківська К.В. Соціально-економічні аспекти розвитку сільських територій / К.В. Васьківська, І.В. Сембай // Регіональна економіка. – 2009. – № 2. – С. 142-145.

10. Якубів В.М. Структура та цільові орієнтири інноваційної стратегії становлення агроформувань / В.М. Якубів // Інноваційна економіка. – 2008. – № 3. – С. 25-30.

11. Жаліло Я. Економічна стратегія як категорія сучасної економічної науки / Я. Жаліло // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 19-27.